

STAL MARGARETA HUITFELDT HÅLLÖ

Av Sven Rydstrand

Ur Bohusläningen 22 juni 1971

Som bekant har den kända ön Hållö fordom kallad Hollerön, belägen utanför Sotenäset, för en kort tid sedan frånhänts Hvitfeldtska stiftelsen och kommit i Smögens kommuns ägo. Hur denna ö en gång för nästan jämnt 300 år sedan kom i Margaretha Huitfeldts ägo, är en fråga som aldrig har kunnat utrönas. Men om hennes rätt till ön processades det under 1600-talets slut, och eftersom de protokoll härom som är bevarade berättar ett avsnitt av öns äldre historia, kan de vara intressanta att läsa. Protokollen är intagna i Sunnervikens dombok och skrevs vid tinget på Kvistrum den 2 juni år 1690:

"Kronans befallningsman, välaktade Petter Kall, har instämt arrendatorn och befallningsman på Åby, välbemälte Abraham Wäfwär, tilltalandes honom för en obesutten holme Hollerön benämnd uti Askums socken, den Kronobefallningsmannen förmenar Kongl. Maj:t och Kronan vara tillhörig, eftersom allenast är kunnigt att i förra tider skall Kronobefallningsmannen densamma bortstädt, inläggandes en attest av en strandsittare, boendes på en strand, Grawarne, sammalaedes under Åby belägen, Lars Swensson benämnd, daterad den 1 juni nästfölridne, vilken betygar att dess salig fader i dess livstid stadd samma holme av Kronobefallningsmannen Per Nilsson. Såväl Gudmund Persson och allmänt bland folket är samma tal och rykte".

Befallningsmannen Wäfwär beropade sig därpå:

- 1. En salig fru Margaretha Huitfeldt underskriven jordebok upprättad anno 1673, har infattats denna ö, varest kan falla ett dragse hö och torvskäring «amt bete för bockar för vilka strandsittarna på Wägga, som jämväl lyder under Åby, förr årligen givit och ännu giver sex marker silvermynt.*
- 2. Att hans Kongl. Maj:t allernådigast ej allenast i nåder konfirmerat testamentet utan ock försäkrat att jordeboken och dess intrader som också är bortskänkt, skall hållas oförryckt, inläggandes en kopia av Kongl. Maj:t:s konfirmation, daterad Stockholm den 5 aug. 1673.*
- 3. Inlade Wäfwär en attest, utgiven 1680 den 19 november av en 90 års gammal man, Lars Andersson på Uhleberg, som betygar att under den tiden han tjänte hos salig hr Christopher Gällde, Anders Elommé, Per Sparre och överste Firrich, vars ridefogde denne Lars Andersson för femtio år sedan varit, har berättat uti denna sin höga ålderdom att Hollerön*

tillika med de andra därhos liggande holmar, Smögen, Hasselö, Buskär, Grindholmen m fl. alltid har hört under Åby frälse.

4. Lärer befallningsmannen förmodligen ej kunna någoristädes finna antingen i de med länet levererade danska eller nu upprättade jordeböcker Hollerön skall vara till uppbördsel upptagen eller i någon strandsittares kontributions och uppbördslängd någon gång upptagen. Kronans befallningsman välbemälte Petter Kall sade sig vilja med levande vittnen betyga att kronans befallningsman samma holme tortstäd och begärde uppskov i saken till nästa ting att däröver vidare förklaring och upplysning göra, som rätten beviljade":

DETTA ÄRENDE fortsattes vid hösttinget den 30 oktober samma år, då följande protokoll skrevs:

"Kronans befallningsman välbemälte Petter Kall hade nu efter år förra tinget begärt uppskov i saken om en holme eller ö, Hollerön benämnd, låtit instämma Göteborgs Gymnasiebefallningsman, välbemälte Abraham Wäfwär, viljandes bevisa med en av fordom kronans befallningsman salig Gudmund Persson utgiven tagesedel daterad den 4 oktober anno 1667 till en strandsittare Swen Nilsson på Smögen som skulle den vara Kronan tillhörig, vilken tagesedel kronans befallningsman på gjord ansökning fått från borgmästaren på Fredrikshalld, Christen Heidemarck, som i sistlidet krig, så länge de danske vid landet motstod lät sig bruka som deras fogde över Sunnerviken och vid ett tillfälle som på samma ö uti varande krigstid en engelsk farkost strandade, har han, Heidemarck, betjänat sig av samma sedel, att salig Huitfeldtskan eller dess betjänter icke skulle uti braket tillägna sig någon lands- eller grundskatt.

Brevet är daterat Fredrikshalld den 25 oktobris anno 1690. Förmenandes, att då salig fruen på Åby då intet klandrat å någon rätt, hon där intet haft att säga. Befallningsmannen Wäfwär mötte, vilken nu som på förra i tinget och i näst förra tingsprotokollet är infört, framlägger en kopia av testamentet så och Kongl. Maj:t:s därpå givna i allernådigste konfirmation och en originaljordebok underskriven och upprättad efter testamentets lydelse med salig fru Huitfeldts egen hand och signet daterat den 20 juni anno 1673, uti vilken jordebok denna Hollerön är nämnder och inf order bland flera holmar och strandsittare under Åby sätesgård, och i det övriga protesterandes emot den avlidne befallningsmannen Gudmund Perssons utgivna tagesedel som skulle den vara olaga och oskäligen, emedan ingenstädes eller på något sätt kan bevisas att någon avgift från Hollerön antingen samma befallningsman eller någon annan efter honom varande kronobetjänt från sådant i kronans räkningar sig till uppbörd tagit utan betalt avgiften till Åby årligen med en daler och 16 öre. Vad den av rikets fiender och de norske tillsatta fogden sig då så uti det som annat, torde på konungen i Danmark antagligen tillvällat, lämnar han till vars och ens omdöme huru då tillgick och uti slika eller andra tillfällen mången med stillatigande måste låta sin rätt falla begärande fullmäktigen över gymnasiegodset utan onödiga uppskov dom i denna saken och icke med kostsamma resor och tidspillan längre bliva uppehållen. Kronans befallningsman förmente att salig Fruen hade då i kriget även så god rätt till sitt gods som uti fredstid, eftersom hon hade en och annan anförvant i danska tjänsten. Svaranden Wäfwär berättade att på samma engelska farkost blev folket bärgade som då själva disponerade över det bärgade godset, som fogden Christen Heidemarck sig tillhandlat. Vidare begärde Kronobefallningsmannen att Wäfwär skulle framlägga salig Fruens äldre uppbörds- och jordeböcker. Men Wäfwär svarade sig ingen annan hava eller skaffa kunna än testamentet -ritt förmåler och han nu här i original framställde. Kronans Befallningsman begärde ock rättens utslag i denna sak.

DÄREFTER avgav rätten följande utslag:

”Ehuruväl Kronans befallningsman välbemälte Petter Kall förmenar efter det allmänna rykte, som allmogen här i grannelaget, där denna omtvistade ö Hollerön är belägen haver honom vid handen givit skola vara Kronan tillhörig och medelst salig befallningsmannen Gudmund Perssons utgivna städjesedel tänker vilja bevisa detsamma då den likval icke uti Kronans jordebok eller andra husmäns eller strandsittares skatteläggning finnes upptagen och av honom eller dess anterekterer uti salig fru Huitfeldtskans livstid varit på tal. Ty kan rätten av de skäl som utförligen av svaranden Abraham Wäfwär äro andragne icke annorlunda döma ön samma ö, Hollerön, till följa efter det utav hans Kongl. Maj:t vår allernådigste Konung, och herre, konfirmerade testamente ju bör höra och följa efter den underskrivna jordebokens innehåll till Åby frälse”.

ATT HÅLLÖS historia blev ännu mera dimhöljd efter denna process, säger sig självt då det ju bland annat framkom att fru Huitfeldt själv saknade åtkomsthandlingar till ön. Hon hade helt enkelt bara skrivit in den i sin jordebok. Så gjorde hon enligt traditionen också med flera andra egendomar på. Sotenäset. Här har de muntliga berättelserna om Hållö levat kvar i 300 år, och de lever fortfarande.